

משפטים

של תורה. מן הסדר של פסוקי התורה שבפרשתנו מתברר שהדבר הראשון לפני הכל הוא עקירת העבדות וביטולה⁵². "ואם אמר יאמר העבד... לא אצא חפשי"⁵³, זה דבר נורא ואיום! — "ורצע אדניו את אזנו כמרצע"⁵⁴. עבדות היא הצרה הגדולה ביותר בעולם⁵⁵. עבדות היא מחלה.

11. שעבוד ליצירה

גם עבדות ליצירה היא חולנית, חולשה, חוסר בריאות, חוסר גבורה, חוסר עצמיות, חוסר עצמאות בכל מהלכי החיים. השאיפה, האידיאל, הוא להיות עצמאי. אדם הנמצא במצב חולשה של עבדות הוא אומלל. איני ואבוי לו. אין הוא יכול להיות גיבור, כנאמר: "איזהו גבור, הכובש את יצרו"⁵⁶, הוא אינו יכול לשלוט על עצמו, להיות אדון לעצמו, להיות חופשי לעצמו. עבדות ליצירה או עבדות לאדם אחר — ענין אחד: כוחות זרים חיצוניים לאדם הם ששולטים עליו^{56א}.

בירורים לתלמידי הישיבה

12. שעבוד להורים

קיימת גם מציאות של שעבוד לאבות ולאמהות, ולשאר הקרובים. יש הורים המרשים לעצמם לשלוט על בניהם כאילו הם עדיין תינוקות. האב אומר: יש לי זכות. זה סקנדל! האם הוא קנה את בנו? האם בנו הוא עבדו? יש שאב לוקח לעצמו זכות לבטל בנו מתורה ומלימוד בישיבה. הבן היה יכול לצמוח כתלמיד-חכם גדול, כאיש תרבות גדול בישראל — כמובן ב"תרבות הישראלית"⁵⁷

יום העצמאות תשמ"א. 52. "שלא עשני עבד... גדולה היא ההוראה, על אשר נתת לי נשמה עצמית, נשמה תכליתית שחפצה החפשי נתן בידה, שהיא עצמה יש לה מטרה בחיים ובמציאות, שהיא נשמת החופש והחירות המפעמת בי בקדושתה..." עולת ראיה א, עמ' עא. 53. שמות כא ה. 54. שם שם ו. 55. עיין אגרות הראיה א, עמ' צהצח. קב"ק. עולת ראיה א, עמ' עא. שם ב, נמ' רמה. עין איה א, ברכות, עמ' 43-44, 70, 74, 75. שם ב, עמ' 213, 214. שיחת רבינו סדרה א א' סע' 15. סדרה ב שמות סע' 11-12. בא סע' 22. 56. אבות ד א. א56א. "... יותר ויותר בטוב והתבוננות, ראוי יהיה נכסף ונדרש ההכנע וההשתעבד אל מי שראוי לכך כי הוא החירות האמתית החפשית הגמור..." "... כי אי אפשר לו לאדם להיות עבד של אדונים הפכיים ונגדיים מן הקצה אל הקצה ומה שירצה זה לא ירצה זה, ואיך יעבוד את יצרו אם הוא עבד יצרו" בינה לעתים, לרבי זריה פיגו, עת דודים, דרוש מר. 57. רבינו, לנתיבות ישראל א, עמ' ה. "התרבות הישראלית היא ורת ד' אלהים חיים שהיא היא התרבות האמתית... התרבות הישראלית, המכוונת בהתכוננותה טבעית הפנימית לא רק לתכונתנו הגועית החיצונית... אלא לתכונתנו האמתית העצמית... המיוחדת

לפניהם"⁴². משפטים הם סידורים, כלשון התרגום "תסדר"⁴². מתוך מעמד הר סיני, מתוך עצם אורייתא וקודשא-בריך-הוא, זכינו, ויחד איתנו כל העולם כולו זכה, ושמים וארץ זכו — לסידורי חיים. מתוך מה שלמעלה מן הסדר, נמשכים סדרי חיים בעם ישראל ובעולם⁴³. מתוך האוביקטיביות של עצם אורייתא וקודשא-בריך-הוא, מופיעים כל פרטי המשפטים, שהם סדרי הענינים, כמו בביטוי "משפט הנער ומעשהו"⁴⁴, וכן בפרשת "פנחס" "כמשפטם"⁴⁵ — המשפטים האלה מתחילים בסדרי חיים שבין אדם לחבירו, "מכה איש ומת"⁴⁶, והם קודמים לענינים הדתיים שבין אדם למקום המופיעים רק בסופם.

10. עבדות וחירות

אמנם לפני כל ריבוי הענינים הנלמדים בפרשת "משפטים", נאמרת מין הקדמה: פרשת עבד עברי ואמה עבריה. לפני כל סדרי החיים הבריאים והנורמלים, הקדושים והאלוהיים, לפני בירור כל מצבי ההתנגשות בעניני נפשות, בעניני ממון, בעניני נזיקין, נזקי בור, נזקי שור וכדומה — לפני כל אלה, יש צורך לברר ענין "כי תקנה עבד עברי"⁴⁷. "אתם ראייתם כי מן השמים דברתי עמכם"⁴⁸, ומזה נמשכים סידורי חיים לגבי כל סוגי המצבים שעלולים להווצר במציאות, ארבעה אבות נזיקין וכו'. אבל הדבר הראשון, הקודם לכל, הוא בירור הרברים בפנים, בתוככם, לגבי מציאות השעבוד והעבדותיות שלכם, מתוך החשבון הכללי של "יוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם"⁴⁹. "עבדי הם ולא עבדים לעבדים"⁵⁰. צריך לעיין רבות בנקודה זו, ולדייק בה דייק היטב. לפני הכל, לפני הגישה לסידור חיי האדם מהמקור האלוהי, לפני היות סדרי החיים של האדם בעולם, ולפני היות האדם בעולם, הדבר הראשון הוא ביטול העבדות וקביעת החירות. אנו בני חורין! אנו עם של עבדים משוחררים מאז ולכל הדורות, ועל כך אנו מברכים כל בוקר "שלא עשני עבד"^{50א}. החירות — לפני הכל! יש לזכור שעבדות היא פגימה, פגימה באנושיות האדם, פגימה במהות האדם. האדם הוא אדם שלם, בריא ונורמלי, רק אם הוא גם עצמאי⁵¹. עצמאות האדם צריכה להתגלות מתוך צלם האלוהים שבאדם, מתוך גבורת האדם, קדושת האדם, מתוך דעת האדם שממקור "חונן לאדם דעת"⁵¹. אז הוא מופיע כאדם מישראל, כאדם

42. שמות כא א. 43. "הסדר, הנוי, ההתאמה של החלקים זה בצד זה, זה אחר זה, זה לעומת זה, הוא התכן השני במדרגה להעצם המבריק בעצמו, שהוא למעלה מכל סדרים... קדושה וסדרה שונה במדרגתה להקדושה הסתמית, שהיא למעלה מכל סדר..." עולת ראיה א, עמ' קנב. שופטים יג יב. 45. במדבר כט ו, לג. 46. שמות כא יב. 47. שם שם ב. 48. שם ב האל. 49. "אתם ראיתם". 50. בבא מציעא י א. א50. ברכות השחר. 51. עיין שיחת רבינו